

Необхідно забезпечити соціальний захист громадян України, які працюють за кордоном, у разі настання страхового випадку. Здійснити заходи щодо скорочення пільг щодо сплати внесків до Пенсійного фонду, не допускаючи при цьому запровадження нових пільг у виплаті пенсій без визначення джерел їх фінансування.

1. Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України «Загально-обов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах». – К., 2006. 2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" № 1058-IV від 9 липня 2003 року. 3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 9 липня 2003 року. 4. Миць Г. Недержавні пенсійні фонди потурбуються про старість // Економіка. – 2004. – №33. – С. 22. 5. Як забезпечити власну старість? // Український незалежний центр політичних досліджень. 6. Васильченко В.С. Державні фонди України: Підручник – К., 2005. – С.37–64.

УДК 338

О.П. Волошин

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті "Львівська політехніка"

ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В ДЕРЖАВІ З УРАХУВАННЯМ ОСВІТЬОГО ЧИННИКА І НЕОБХІДНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ

© Волошин О.П., 2007

Розглянуто вплив трудової міграції на можливості реалізації інноваційного розвитку економіки країни, зокрема її вплив на високотехнологічну, науковомістку та трудомістку галузь машинобудування, де особливого значення набуває висока кваліфікація інженерів та робітників.

The article deals with the issue of impact of the labour migration on the opportunity to innovatively develop the economy of Ukraine. Particularly the article has focused on the impact of the labour migration on the highly technological, science-intensive, and labour-intensive machine building field where high level of proficiency of engineers and workers is of great importance.

Постановка проблеми. В період становлення України як незалежної держави міграційні процеси зазнали значних змін. Внаслідок розпаду Радянського Союзу, поглиблення і загострення економічної кризи, зниження загального рівня життя населення значно знизився рівень міграційної мобільності (стаціонарної міграції). Враховуючи, що основними учасниками міграційних процесів є представники найпродуктивніших у демографічному та економічному відношенні вікових груп населення, важливо, що опосередковані втрати перевищують прямі. На фоні зменшення інтенсивності стаціонарних міграцій значного поширення набули інші форми міграцій: зовнішня (трудова) міграція, транзит нелегальних мігрантів, рух біженців.

Великий відсоток безробіття та доволі низький рівень оплати праці визначають трудові міграції як один з основних засобів забезпечення прийняттого рівня життя населення країни.

Трудові міграційні поїздки з України набули значних масштабів. За експертними даними Міністерства закордонних справ України, за кордоном на заробітках перебуває нелегально 2 млн. громадян України, а на думку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кількість заробітчан сягає 7 млн. осіб. За статистичними даними голови Світового конгресу українців, у Португалії працює 300 тис. українців, у Греції – 125 тис., в Іспанії – 200 тис., у Німеччині – 100 тис., в Італії – півмільйона. Із 28 млн. громадян України працездатного віку кожен п'ятий працює в іншій державі, причому третина економічних емігрантів мають вищу освіту [1].

За умови збереження існуючих тенденцій соціально-економічного розвитку України сальдо міграцій населення стабілізується на рівні, близькому до сучасного. За умови стійкого підвищення рівня життя населення обсяг від'їзду з України поступово зменшуватиметься внаслідок пом'якшення дії факторів, що його стимулюють, та завдяки розширенню можливостей здійснення зворотної трудової міграції без зміни місця проживання. Разом з тим Україна стане привабливою для мігрантів з афро-азіатських держав. Сальдо міграцій населення може стати додатним вже через декілька років, а надалі воно постійно зростатиме. Проте така тенденція означає негативні для машинобудування країни наслідки, оскільки приплив людей з низьким рівнем фахової і технологічної підготовки не дасть змоги залучати їх у виробництва, де вимагається не тільки професійна підготовка, але й технологічна культура.

Зазначимо, що міграційні процеси піддаються регулюванню значно краще, ніж складові природного руху. Тому доцільним і необхідним є завдання формування міграційного механізму у державі задля можливості впливу на його якісні та кількісні характеристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади, напрями і тенденції розвитку окремих аспектів проблем міграції та механізмів протидії нелегальній міграції стали об'єктом дослідження українських та закордонних учених, про що свідчать монографічні дослідження, конференції, наукові семінари та «круглі столи». Різні аспекти проблем нелегальної міграції та національної безпеки, зокрема в галузі машинобудування, відображено в роботах С.І. Пирожкова, О.А. Малиновської, О.І. Хомри, О.І. Піскуна, В.І. Банних, Ю.І. Римаренко, О.Г. Бабенко, А.С. Довгерта, В.О. Новіка, С.Б. Чеховича, О.В. Олефіра та ін. [2, 7].

Варто визнати, що сьогодні остаточно не сформовано ефективного міграційного механізму, який би запобігав негативним проявам і водночас би підтримував позитивні тенденції цього процесу як на міжнародному, так і на державному рівнях. Тому виникає необхідність проведення ретельного аналізу, вивчення всіх особливостей сучасної міграційної ситуації в умовах розширення ЄС.

Стосовно міграційної європейської політики, то сьогодні вона визначається декількома пан'європейськими угодами та конвенціями, прийнятими за два останні десятиліття. Це Шенгенські угоди 1985 та 1990 рр., Дублінська Конвенція 1990 р., Маастрихтський договір 1992 р. та Амстердамський договір 1997 р.

Міжнародній міграції та її впливу на соціальну, економічну і політичну сфери і його наслідкам і в національній, і в міжнародній безпеці приділяється неабияка увага [2]. Впродовж останніх років у багатьох країнах гостро стоїть проблема імміграції [3]. Саме після трагічних подій 11 вересня 2001 року деякі країни посилили свою політику стосовно іммігрантів, біженців і осіб, які шукають політичного притулку.

Серед багатьох причин міграції деякі фахівці називають також, окрім різного рівня економічного розвитку країн, певні обмеження міграційної політики, оскільки міграційні потоки впливають на соціальний стан країни походження, країни транзиту та країни-реципієнта [4, 5, 6].

Цілі статті. Виборовши незалежність, розпочавши будівництво відкритої правової демократичної держави, Україна також зіткнулася з проблемою формування міграційного механізму. Зокрема, країна, що раніше постачала біженців на Захід, сама стала місцем притулку для

тисяч вихідців з інших пострадянських країн, охоплених міжнародними та громадянськими конфліктами, а також біженців із віддалених регіонів Азії та Африки, які потерпали від масових порушень прав людини, боротьби владних кланів, бідності. По-друге, раніше відокремлена від світу «залізною завісою», маючи на меті інтеграцію до світового, насамперед європейського співтовариства, наша держава мала імплементувати до національного законодавства й адміністративної практики визнані міжнародно-правові норми і стандарти, забезпечити їх виконання, зокрема стосовно захисту біженців.

Автори більшості досліджень, присвячених проблемам трудової міграції громадян України за кордон, нарікають на брак достовірних даних, на підставі яких можна робити повноцінний аналіз цього явища. Частково це відповідає дійсності, проте не стільки з причини недостатньої кількості проведених соціологічних опитувань чи недоліків державної статистики, скільки з огляду на певну односторонність наявної інформації.

Соціологів, демографів, політологів та економістів цікавлять, насамперед, масштаби виїзду, причини, які спонукають до цього, напрямки міграції, соціально-демографічні характеристики мігрантів тощо, тобто деталі того, що відбувається до і під час міграції. Водночас неспівмірно менше уваги приділяється тому, що відбувається з мігрантами після повернення на Батьківщину, зокрема – які зміни відбуваються у повсякденній поведінці, світогляді, політичних орієнтаціях колишніх заробітчанин, і у більш широкому контексті, які плюси та мінуси для майбутнього України приховані у тому, що все більше її громадян отримують досвід перебування та роботи за кордоном. Одним з перших цю проблему сформулював О.І. Хомра, який запропонував розглядати досвід зовнішньої трудової міграції як своєрідну „школу демократії” [7].

Потребує адекватного реагування з боку державної влади і проблема біженців. Сьогодні вона виявилася досить складною, оскільки жодного досвіду у цій сфері не було, а ситуація вимагає негайного втручання. Постала нагальна суспільна потреба у виробленні та прийнятті законодавства щодо біженців, відпрацюванні процедури розгляду заяв шукачів притулку і прийняття рішень по них, створення необхідних органів виконавчої влади, підготовки кадрів тощо [7].

Ще однією складною проблемою залишається професійна освіта на виробництві. Середня періодичність підвищення кваліфікації працівників в Україні, на жаль, становить один раз на 12,5 років. У Західній Європі підвищення кваліфікації кадрів відбувається один раз в 2–3 роки. Може настати такий момент, коли ми будемо вимушені імпортувати кваліфіковану робочу силу. Це має особливе значення для галузей машинобудування. У зв'язку з масовими внутрішніми та зовнішніми міграціями місце проживання людей також втратило стабільність. Істотно страждає людська безпека та здоров'я працюючих через відсутність ефективної системи соціальних послуг і соціального захисту, що загрожує національній безпеці держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними об'єктами державної міграційної політики є конституційні права і свободи громадян у міграційній сфері, основні міграційні потоки, повернення в Україну громадян України, імміграція в Україну, в'їзд в Україну іноземців та осіб без громадянства для тимчасового перебування, еміграція з України, виїзд громадян України за кордон для тимчасового перебування з метою працевлаштування, навчання, здійснення підприємницької діяльності, лікування, відпочинку, внутрішня міграція та незаконна міграція.

Щорічна тенденція до скорочення спостерігається в еміграційному процесі з України. Статистичні дані зазначають високий освітній рівень емігрантів, що приводить до втрати висококваліфікованої робочої сили з високим рівнем освіти і професійної підготовки, а також значного прошарку інтелігенції.

Стосовно внутрішньої міграції, то спостерігається істотне зменшення кількості мігруючого населення і зміна його структури. Міграція набула більш сімейного характеру, збільшився середній вік мігрантів, статевий склад став більш рівномірним. За даними статистичного щорічника України за 2005 рік (табл. 1), охарактеризуємо основні напрямки міграції населення у 2005 році [8].

Основні напрямки міграції населення у 2005 році

	Осіб			На 1000 населення		
	Чисельність прибулих	Чисельність вибулих	Сальдо міграції	Чисельність прибулих	Чисельність вибулих	Сальдо міграції
Всі напрямки міграції	763222	758639	4583	16,2	16,1	0,1
у межах України	723642	723642	×	15,4	15,4	×
внутрішньорегіональна міграція	439269	439269	×	9,3	9,3	×
міжрегіональна міграція	284373	284373	×	6,1	6,1	×
міждержавна міграція	39580	34997	4583	0,8	0,7	0,1
країни СНД	33445	21866	11579	0,7	0,5	0,2
інші країни	6135	13131	-6996	0,1	0,2	-0,1

Істотні зміни у зовнішньополітичному становищі нашої країни, а саме: набуття членства в Раді Європи та вступ до інших впливових міжнародних структур, вимагають від України як демократичної, соціальної, правової держави запровадження відповідних міжнародних стандартів. Удосконалення законодавства стосовно іноземців та осіб без громадянства сприятиме реалізації курсу України на європейське інтегрування, запобіганню незаконній міграції в країну, проведенню гнучкої візової політики щодо громадян кожної держави з урахуванням насамперед власних національних інтересів. Систематизацію законодавства необхідно розглядати як один із засобів поліпшення міграційно-правового регулювання, що допоможе впорядкуванню відповідних юридичних інститутів, усуненню протиріч у змісті правових норм, вилученню застарілих та створенню нових норм права, які відповідатимуть потребам суспільного розвитку України.

У табл. 2 наведено прогностичні показники демографічної ситуації в Україні на найближче десятиріччя.

Таблиця 2

Прогностичні показники демографічної ситуації в Україні на 2005–2015 роки

	2003	2005	2007	2010	2015
Зовнішньодержавне міграційне сальдо (стаціонарна міграція), тис. осіб	-24,2	-5,6	+14,2	+31,9	+47,8
Загальна чисельність населення, тис. осіб	47 633	47 047	46 351	45 533	44 458
Питома вага осіб у віці 60 років і старших в загальній чисельності населення (відсотки)	21,2	20,7	20,3	20,6	21,7

Джерело: [9]

Оцінюючи вплив зазначених тенденцій на українське суспільство, можна зауважити, що сьогодні країна ще не скористалась вигодами від глобалізації, зазнавши при цьому певних втрат. Основні результати впливу глобалізації на зайнятість населення України пов'язані, по-перше, з прямими іноземними інвестиціями в економіку, по-друге, з розвитком альтернативних форм зайнятості, насамперед, самозайнятості і, по-третє, з поширенням зовнішньої трудової міграції. Кожний з результатів має позитивні і негативні аспекти. Так, залучення прямих іноземних інвестицій є об'єктивною необхідністю для країн з перехідними економіками, актуальними завданнями яких є активізація виробничої діяльності та здійснення структурної перебудови, особливо у галузях машинобудування.

Основними чинниками масової еміграції українського населення можна вважати такі: велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу; відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей; економічна нестабільність у країні й невизначеність шляхів виходу з неї; відсутність безпеки громадян. Зарплата українського науковця

у 3–4 рази нижча ніж в його колеги із Східної Європи та у 5–7 разів нижча ніж в аналогічного фахівця на Заході (мінімальна річна зарплата професора у США становить 50 тис. дол.). Низький рівень зарплати є основною причиною плинності кадрів у ВЗО та зниження якості освітніх послуг [1].

Очевидно, і в найближчій перспективі Україну чекає доля країни–постачальника робочих рук на європейський і світовий ринок праці. Але і в цій якості вона може отримати низку економічних вигод:

- по-перше, знизити рівень безробіття і пом'якшити таким чином соціальну напруженість у суспільстві;

- по-друге, одержувати значну частину заробітної плати емігрантів, яку вони переказуватимуть на батьківщину, що поповнить валютний фонд країни (кошти, що пересилаються імігрантами на батьківщину, становлять, за різними оцінками, 25—30 млрд. дол. США);

- по-третє, розроблені МОП рішення дають Україні право ставити питання про отримання компенсації за підготовку робочої сили від країн – можливих користувачів її трудових ресурсів.

Крім того, міждержавні трудові міграції – важливий чинник надходження в країну нових технологій, досвіду роботи, перебудови професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого й ефективного пристосування до умов світового ринку, зокрема, на підприємствах машинобудівних галузей.

Проте цілком очевидне й те, що масовий відплив продуктивної робочої сили, особливо вчених і спеціалістів, завдасть Україні значних економічних, інтелектуальних та моральних збитків. Виїзд кваліфікованих кадрів, молодих спеціалістів негативно вплине на професійну структуру працездатного населення, погіршить його статеві-віковий склад. Міграційна політика України має спиратися на міждержавні угоди з країнами — потенційними користувачами вітчизняної робочої сили.

З іншого боку, експортуючи власну робочу силу, Україна імпортує іноземну.

Поки що Україна використовує працю іноземних робітників у тих галузях виробництва, де через важкі умови праці відчувається нестача робочих рук. Це, насамперед, металургійна та машинобудівна галузі. Проте із поживленням соціально-економічного розвитку цілком можливий приплив до України висококваліфікованих іноземних фахівців [10].

Наявність або відсутність кадрів необхідних професій, спеціальностей, кваліфікації гостро позначаються на функціонуванні та розвитку машинобудівних підприємств. Адже в них в одному напрямі мають співпрацювати всі структури: промислові, транспортні, збутові, постачальні, науково-дослідні, проектно-конструкторські, технологічні відділи. Усі підрозділи мають бути забезпечені не просто підготовленими кадрами, але й кадрами, які здатні співпрацювати між собою, яких об'єднує не лише роботодавець, місце роботи, а також спільність професійних поглядів, виробничих навичок, тобто корпоративна культура. Як приклад можна навести ЗАТ “Новокраматорський машинобудівний завод”, де корпоративній культурі приділяють велику увагу, що значно впливає на розвиток цього величезного машинобудівного підприємства.

У сучасних умовах основою надійних територіальних балансів ринку праці повинні стати розроблені в межах регіональних бізнес-планів баланси основних виробничих фондів або реальні бази даних вакантних робочих місць із характеристикою їх структури. Треба передбачити ситуацію, за якої обсяги реально вивільненої робочої сили, що утворилися з різних причин, можуть значно перевищити очікувані показники. У такому випадку за умов суттєвого дефіциту робочих місць у регіоні зростає міграція працездатного населення та поширюється нерегламентована трудова діяльність.

Сьогодні еміграція населення за кордон має для економічного зростання держави позитивний результат. Це обмін трудових потоків, що виходять з країни, на грошові потоки, які спрямовані в Україну. Хоча громадяни-емігранти не беруть участь у створенні ВВП безпосередньо у сфері матеріального виробництва, але потоки валюти у країну стимулюють розвиток підприємств, розширюють потоки транспортних перевезень, стимулюють розвиток малого бізнесу, сфери послуг, підвищують купівельну спроможність населення. У разі легального надходження коштів держава

отримує певну частку у вигляді податків. Необхідно зазначити, що недосконале законодавство у цій сфері, великі податки – усе це є причиною заміни легальних грошових потоків на нелегальні. У цьому випадку держава зазнає суттєвих втрат через недоотримання коштів, які в наших умовах мали б компенсувати витрати на освітні послуги, зокрема і головним чином такі, що надаються безкоштовно [12].

Територіальні органи управління й органи державної служби зайнятості володіють досить широким арсеналом економічних методів, необхідних для створення умов продуктивної зайнятості населення регіону. Серед них — регулювання кількості робочих місць у межах основних галузей господарського комплексу, використання можливостей кооперування для збільшення навантаження на виробничі потужності, організація професійної перепідготовки працівників.

Ознайомлення з досвідом формування та становлення стимулювання мотивації праці у провідних країнах світу з ринковою економікою дає можливість на основі кращих світових досягнень, враховуючи потреби, цінності та ментальність трудового потенціалу в Україні, створити систему якісних стимулів, які б формували трудові мотиви та спонукали до продуктивної праці. Саме формування якісних механізмів стимулювання мотивації праці людини є визначальним для досягнення ефективного способу виробництва у вітчизняній економіці, зокрема у галузі машинобудування [11].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комплекс заходів сприяння повній продуктивній зайнятості в Україні в умовах глобалізації повинен охоплювати два вектори дій: зовнішньо- та внутрішньоспрямований. Перший з них передбачає збільшення робочих місць за рахунок реалізації таких напрямків, як: лібералізація торгівлі; розширення міжнародного співробітництва для стабілізації фінансових ринків, експортоорієнтування промислового розвитку; залучення прямих іноземних інвестицій, а також кредитних ресурсів для підтримки пріоритетних напрямків розвитку економіки; регулювання зовнішньої трудової міграції шляхом створення спеціалізованих бірж праці, надання профорієнтаційних та профнавчальних послуг тим, хто планує працювати за кордоном, забезпечуючи їхні права на внутрішньому та зовнішньому ринках праці.

Перспективами подальших досліджень в цьому напрямку стане розроблення доцільних заходів політики зайнятості на внутрішньому ринку. З урахуванням впливу глобалізаційних процесів можна передбачити, що у найближчій перспективі в Україні розвиватиметься дуалістичний ринок праці. На одному з його полюсів зосереджуватиметься масив висококваліфікованих робочих місць, тобто виникатиме попит на спеціалістів найвищого гатунку, підготовлених на рівні світових освітніх стандартів. Проте на іншому полюсі перебуватиме значна кількість робочих місць для осіб з низькою кваліфікацією. При цьому важливо зробити так, щоб процес створення таких робочих місць супроводжувався підвищенням якості їх характеристик: технічної оснащеності, технологічного рівня, умов праці, статусу, доступу до професійного навчання, можливостей кар'єрного росту на підприємстві, мобільності. Для обох ринків є вкрай актуальним реформування систем заохочення зайнятості. В Україні питання зайнятості та оплати праці в теоретичному і практичному аспектах, здається, донині вирішуються ізольовано. Разом з тим, представляється цілком правомірним, щоб вже на проектній стадії створення робочих місць різної якості та призначення вирішувалося питання гідної оплати праці. Саме це є однією з ключових вимог концепції гідної роботи, розробленої Міжнародною організацією праці. Системи заохочення зайнятості в різних видах економічної діяльності, на підприємствах різних форм власності та господарювання мають бути різноманітними та конкурентоспроможними. Позитивним прикладом елементів таких систем можуть слугувати умови пенсійного забезпечення і житлового кредитування державних службовців [10].

Вкрай важливо пам'ятати, який великий вплив мають міграції на високотехнологічну, науковомістку, а головне – трудомістку галузь машинобудування, де особливе значення має висока кваліфікація інженерів та робітників. Важливо встановити зв'язок між машинобудівними підприємствами і науковими установами, які готують фахівців машинобудівної галузі, але розташовані у різних регіонах країни. Формування системи “освіта–кадрова підготовка

виробництва” в умовах інноваційного розвитку економіки стає одним з важливих напрямів стратегічного розвитку підприємств галузей машинобудування. Така система має стати базою для створення умов взаєморозуміння між численними працівниками великих машинобудівних підприємств на засадах спільної корпоративної культури, база якої закладається у вищих навчальних закладах.

Сьогодні вкрай необхідно прийняти міграційне законодавство, яке було б здатне забезпечити національні інтереси України в сфері міграції та приведене у відповідність із загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права та адаптоване до стандартів Євросоюзу, а також затвердити державні та регіональні цільові програми у цій сфері.

Запровадження у вищих навчальних закладах спеціалізації з підготовки фахівців у сфері міграції і забезпечення проведення комплексних наукових досліджень міграційних процесів в Україні з визначенням їх тенденцій і наслідків для всіх сфер суспільного життя допомогло б вирішити проблему фахового підходу до вирішення питань міграційного механізму.

Актуальними також стають питання інформування населення України через засоби масової інформації про специфіку психології мігрантів (особливо іммігрантів, біженців та осіб, що шукають притулку), мотивації та проблеми іммігрантів, труднощі їхньої адаптації, про необхідність формування гуманного та толерантного до них відношення, щодо ситуації на ринках праці, законодавство інших країн, фактори ризику, з якими можуть зіткнутися потенційні мігранти.

У сфері еміграції додатково необхідно передбачити запобігання відтоку висококваліфікованих наукових кадрів за кордон шляхом збільшення фінансування розвитку науки, забезпечення сприятливих умов роботи для науковців і наукових установ держави.

1. Свінцов О.М. Освітній комплекс як компонент економічної системи суспільства // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2003. – № 494. – С.226 – 231. 2. Олефір О.В. Адміністративно-правові аспекти боротьби з нелегальною міграцією // Науковий вісник Київського Нац. ун-ту Внутрішніх справ. – 2005. – № 1. 3. Юзефович В. Демографічна складова відтворення трудових ресурсів України: регіональний аспект. – Управління сучасним містом. – № 1–3(1). – С.62–71. 4. Закон України “Про основні засади державної міграційної політики України”, прийнятий у першому читанні 25.06.2004 р. 5. Пархоменко Н., Стародуб А. Чи є зовнішня трудова міграція “школою демократії” для українців? – Центр миру, конверсії та зовнішньої політики України. Аналітична доповідь. – 2005. – № 9. 6. Платонов А.В. Нелегальна міграція та її вплив на міжнародну і національну безпеку. – Стратегічна панорама. – 2005. – № 2. 7. Хомра О.І. Україна перед випробуванням біженцями: наукове обґрунтування вирішення проблеми. – Стратегічна панорама. – 2003. – № 2. 8. Державний комітет статистики України. Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: Консультант. – 2006. – С.361. 9. Концепція демографічного розвитку на 2005–2015 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2004 р. № 724 – р. 10. Петрова І.Л. Регулювання зайнятості у світлі глобалізаційної перспективи. Доповідь на міжнародній науково-практичній конференції „Державне управління в сфері ринку праці та зайнятості населення” // Соціальний захист. – 2005. – № 4. 11. Рymar М.В., Лико І.Я. Стимулювання мотивації праці в країнах з ринковою економікою (методологічні аспекти) // Вісник Львівської державної фінансової академії “Економічні науки”. – № 5. – 2004. – С.114–120. 12. Алексєєв І.В., Волошин О.П. Кадрові індикатори і стратегії промислових підприємств у соціально-економічному розвитку регіону. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики: Монографія. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2007. – С. 364–380.